

Kimya istehsalatları onun “əlindən keçirdi...”

Kimyaçı-mühəndis kimi əmək fəaliyyətində yalnız bir müəssisənin- “Azərikimya”nın Layihə İnstitutunun adı olduğu Telman Mirzəyev 40 ilə qədər həmin layihələndirmə mərkəzində çalışmış, bir çox yeni neft-kimya istehsalatları üçün texniki layihələrin işlənilib hazırlanmasında öz mühəndis istedadı və bacarığı, yaradıcı və yenilikçi fəaliyyəti ilə daim işgüzarlıqla iştirak etmişdir. O, yalnız işlədiyi kollektivdə deyil, layihələndirilməsində xidməti olduğu bir çox mürəkkəb texnoloji qurğuların, SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərində və ilk növbədə Sumqayıtda yaradılmış kimya istehsalatlarının texniki rəhbərləri arasında da yaxşı tanınan və mühəndis biliyinə, bacarığına görə böyük nüfuz qazanmış bir mütəxəssis idi. Bir neçə il bundan qabaq dünyadan köçsə də, ömrünü-gününe neft-kimya sənayesinin inkişafına sərf etmiş işgüzar bir mütəxəssis, bütün qəlb ilə sənətinə bağlı olmuş bir insan kimi bu gün də ehtiramla xatırlanır.

Akademik Azad Mirzəcanzadənin T.Mirzəyevə verdiyi ömürlük “məsuliyyət dərsi”

1949-cu ildə Azərbaycanın füsunkar guşələrindən olan Tovuzda dünyaya gəlmiş Telman hələ orta məktəbdə oxuyarkən gələcəkdə hansı peşənin sahibi olacağı barədə ciddi bir qərar olmasa da, bir şagird kimi öz başlıca vəzifəsini - bilik öyrənmək missiyasını həvəslə yerinə yetirirdi. O zamankı Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunun kimya istehsalatı proseslərinin avtomatlaşdırılması fakültəsinə daxil olarkən və artıq gələcək peşəsi müəyyənləşərkən elm öyrənmək, yüksək bilik əldə etmək həvəsi onda daha da güclənmişdi. Bütün dünyada sənaye müəssisələrinin gələcəyinin avtomatlaşdırma işindən, ən mürəkkəb və ağır texnoloji proseslərin gedişinin və onlara nəzarətin ən müasir avtomat idarəetmə və avtomat nəzarət-ölçü cihazlarından asılı olacağını bilən Telman müəllimlərdən maksimum bilik əldə etməyə, gələcək peşəsinə daha dərin yiyələnməyə çalışırdı. Başa düşürdü ki, özünün, həmçinin tələbə yoldaşlarının bacarıqlı mütəxəssis kimi yetişməsində, formalaşmasında ən vacib və ən əsas rol ilk növbədə müəllimlərə məxsusdur. Özü də necə müəllimlərə - Fəhə Xasməmmədov kimi professorlara, akademiklər İsmayıl İbrahimov (o, həm də o dövrdə institutun rektoru idi), Azad Mirzəcanzadə kimi dünya şöhrətli alimləərə.

Təsədüf elə gətirmişdi ki, ixtisas fənnindən imtahan verərkən bütün qrupda yalnız onun cismətinə Azad Mirzəcanzadə düşmüşdü. Öz fənn müəllimindən ən yüksək qiymət alacağına əmin olduğu halda gözənilmədən auditoriyaya daxil olan məşhur akademiknin imtahanı ondan özü qəbul etməsi onun “planlarını alt-üst etdi”. Telman Azad müəllimdən “5” alacağına ümid etmiş, buna görə də sevincqarışıq həyəcanını saxlaya bilməyib tələsdiyindən bir “vektor”un istiqamətini düzgün göstərməmişdi. Görkəmli akademik bu “kiçik” səhvi Telmana başlaşmamış, gələcəkdə həmin səhvin nəticəsi olaraq böyük xətalər törətməsin və tələbəyə ömürlük “məsuliyyət dərsi” olsun deyərək onun qiymətini aşağı salmışdı. Ancaq Telman onunla təskinlik tapmışdı ki, hər halda həmin qiyməti gələcək bir mütəxəssis kimi ona məhz dünya şöhrətli görkəmli alim, akademik Azad Mirzəcanzadə vermişdi.

“Baykonur”dan həvəsəndi, gərgin çalışdı, 32 yaşında SSRİ medalına layiq görüldü

İnstitutu 1971-ci ildə müvəffəqiyyətlə bitirən Telman Mirzəyev təyinat üzrə o zamanlar Ümumittifaq tabeliyində olan “Qiproxor”, çox illər sonra “Azərikimya”nın struktur tərkibinə keçən Dövlət Xlorlayihə İnstitutuna göndərildi. Orada çalışdığı illər ərzində yalnız birillik fasilə nəzərə alınmazsa, Telman müəllim ömrünün bütün qalan illərini - həyatının 40 ilə yaxınını peşəsinə vürğunluqla bağlı olduğu həmin institutda işləmişdir.

Gənc mütəxəssis kimi çalışdığı ilk illər “Baykonur” kosmodromundan kosmosa uçuşların intensiv xarakter aldığı dövrə təsadüf etdiyindən və dünyada bütün elm, texnika və istehsalat sahələrinin gələcək inkişafında avtomatika-nın rolunun daha da artacağını bildiyindən, Telman Mirzəyev mütəmadi və ardıcıl olaraq bu sahədəki yenilikləri, ən müasir və mürəkkəb sistemləri öyrənməyi özü üçün günün vacib tələbi hesab edirdi. Ona görə də bir qədər boş vaxtı olan kimi özünü institutun kitabxanasına salardı.

Gənc bir mütəxəssis kimi hazırlıqlı olduğunu və daim öz üzərində çalışdığını gören təcrübəli həmkarları tədricən Telmana daha ciddi və məsuliyyətli layihə tapşırıqları verirdilər. T.Mirzəyev həmişə ona göstərilən inamı və etimadı öz işi ilə ləyaqətlə doğruldu. Təsədüfi deyildi ki, institutun nəzarət-ölçü cihazları və avtomatika şöbəsinin kollektivi ilə birgə onun Sumqayıtın və keçmiş SSRİ-nin bir çox şəhərlərindəki

yeni kimya və neft-kimya istehsalatlarının avtomatika və nəzarət-ölçü cihazları sistemlərinin layihələndirilməsində heç bir qüsura yol verməyərək, əldə etdiyi uğurlara görə Telman Mirzəyev artıq 1981-ci ilin aprelinde - 32 yaşında ikən SSRİ Ali Soveti Rəyaset Heyətinin fərmanı ilə “Fədakar əməyə görə” medalı ilə təltif edilmişdi. Bu yüksək mükafat gənc mühəndisi öz elmi-texniki potensialından daha səmərəli istifadə etməyə ruhlandırır.

Telman Mirzəyev bir mühəndis kimi ən çox qane edən layihə işlərindən biri onun rəhbərlik etdiyi şöbənin kollektivi ilə birgə EP-300 kompleksinin M-1 kompressorunda mümkün ola biləcək qəza hadisələri zamanı külli miqdarda - 30 tona yaxın benzinin boş yerə itirilməsinin qarşısının alınması məqsədilə işlədikləri layihə idi. Həmin qovşaq üzrə layihənin kompüter programını ABŞ-in “Ayova” firması işləmişdi. Lakin program tərtib edilərkən kompressorun işə salınması üçün lazım olan texnoloji parametrlər (təzyiq, temperatur, sərf, səviyyə və s.) verilmişdi. Həmin kompressorun yenidən qurulması və onun işi layihəsinin, çertyojlarının hazırlanması üzərində Telman Mirzəyev çox ciddi çalışmış, həmin ərəfədə özünün mühəndis gücünü və potensialını daha qabarıq göstərə bilmişdi. 2000-ci ildə uğurla yerinə yetirilmiş layihənin tətbiqindən sonra həmin sahədə benzin itkisi 10 dəfəyə qədər azaldı. Bu səbəbdən o dövrdə Telman müəllimin və onun rəhbərlik etdiyi şöbə kollektivinin əmək haqqı mükafatlarla birgə bir neçə dəfə artmışdı.

Kremlin Sumqayıtdan “texniki oğurluğu”. Bu, Telman Mirzəyevin ürək ağrısına səbəb oldu

Söhbətlərimizin birində Telman Mirzəyev ürək ağrısı ilə etiraf etdi ki, görülmüş bezi İttifaqiyaslı işlər respublikamızda çox zaman dəyərincə qiymətləndirilməmiş və onların layihələri müəyyən bəhanələrlə heç bir izi, surəti institutda saxlanılmadan Moskva tərəfindən “yerli-dibli” aparılaraq, yoxa çıxarılmışdır. Belə işlərdən biri SSRİ agenturasının gizli yolla ələ keçirdiyi Almaniya layihəsi əsasında alman avadanlığının müvafiq Sovet texnoloji avadanlığına identifikasiya edilməsi idi. Telman müəllimin bilavasitə iştirakı ilə həmin layihənin məhz Sumqayıt layihəçiləri tərəfindən işlənilib hazırlanması nəticəsində Novosibirsk Metallurjiya Zavodunda, “Azovstal”, Maqnitqorsk, Lipetsk və digər zavodlarda tullantısız texnologiya tətbiq edilmiş, yararsız metal tullantılarından dünya standartları səviyyəsində elektron-hesablama maşınları, maqnitofon, videomaqnitofon və kosmos rabitəsində işlənilən lentlərin hazırlanması üçün gərəkli olan maqnitli poraşoklar istehsalına başlanılmışdı. Telman müəllim həmişə acı təəssüf

hissi keçirirdi ki, həmin layihənin surətinin saxlanılmadan Moskvaya verilməsi bu gün Azərbaycanı həmin texnologiyadan geniş istifadə edərək, külli miqdarda gəlir əldə etməkdən məhrum etmişdir.

O, çox tələbkər idi və baş verə biləcək hansısa bir qəzanın qarşısını ilk növbədə layihə üzərində işləyərkən almağı bacarırdı

Bütün həyatı gərgin əməkdə, yaradıcılıq axtarışlarında keçən Telman müəllim onun təcrübəli bir layihəçi-mühəndis kimi yetişməsində xidmətləri olmuş adamların-veteran mühəndis-layihəçilər Qriqori Şevçenkonun, Georgi Blyumberqin, müxtəlif vaxtlarda institutun direktorları olmuş Fəridə Rüstəmbəyovanın, Zakir Əsədovun, həmçinin onunla birgə çox ciddi layihələr üzərində səmərəli işlər aparmış Tofiq Mehdiyevin, Arif Mirzəyevin, Susanna Sədiyevanın, Vaqif Hacıyevin, Sahibəli Əliyevin və digərlərinin adını böyük hörmət və itfixarla çəkirdi. Çalışdığı 40 ilə yaxın müddət ərzində işlədiyi kollektivdən, kollektiv də ondan daim razı olub.

“Azərikimya” Layihə İnstitutunun sabiq direktoru, texnika elmləri namizədi Nazim Babayev onun haqqında fikrini bildirərək, deyirdi ki, Telman Mirzəyev 10 ildən artıq nəzarət-ölçü cihazları və avtomatika sektoruna rəhbərlik edərək, onun sahəsi üzrə olan bütün layihə işlərinin yüksək səviyyədə yerinə yetirilməsinə nail olub.

Bir dəfə söhbət zamanı Nazim müəllim Telman Mirzəyevin mühəndislik istedadından və sənətinə vürğunluğundan danışıaraq demişdi:

- Telman müəllim olduqca işgüzar, əməksevər bir adamdır. İş təcili olduqda vaxtla hesablaşmadan, gecə-gündüz çalışdı ki, həmin iş vaxtında, həm də yüksək səviyyədə başa çatdırılsın. Bütün günü əli işdədir - evdə də, işdə də hər cür aləti var, lazım gələndə adi çilingər, elektrik çilingəri, elektrotexnik kimi bütün işləri özü görür. Heç vaxt nə həmkarlarından, nə də zamandan geri qalmaq istəmir. Bilir ki, elm və texnika sürətlə inkişaf edir, düşünə bilik, bu-günkü nailiyyət sabah üçün kifayət deyil. Mütəmadi olaraq yeni dünya və Avropa standartları ilə tanış olur, müasir nəzarət-ölçü cihazları və avtomatika sistemləri üzrə yeni məlumatları ardıcıl olaraq, xüsusi maraqla izləyir. Telman institutumuz üçün yalnız yüksək ixtisaslı mühəndis, layihə rəhbəri kimi yox, həm də gözəl bir insan, qayğıkeş, səmimi bir iş yoldaşı kimi də qiymətli. Kiminsə xoşuna gəlib-gəlməməsindən asılı olmayaraq, onun yüksək tələbkərliyi var - özünə də, başqalarına da. İşdə güzəştə getməyi xoşlamır, çünki kimya sənayesi ələ bir sahədir ki, burda zərrə qədər də güzəşt, qeyri-dəqiqlik olmaz. İşçilərə və özünə layihə işində güzəştə - natamamlığa, standartları pozmağa yol verməməsi ilk növbədə özünün və işçilərinin məsuliyyətinə, təhlükəsizliyinə olan tələbkərliyi, özünə olan ciddi nəzarəti və iş yoldaşlarına olan hissedilməz qayğısı deməkdir. Axı, o, layihədə kiçik bir düzəlişlə qüsuru aradan qaldırırsa, bu, sabah baş verə biləcək nəinki kiçik, həm də böyük bir qəzanın qarşısını birbaşa kağız üzərində, layihə üzərində alması deməkdir. Qaldı ki, Telmanın insani keyfiyyətlərinə, o, həqiqətən olduqca mehriban, səmimi və qayğıkeş bir iş yoldaşı idi. O, institutumuzun dayaq sütunlarından biri idi. Özü də bu dayağ kifayət qədər möhkəm və etibarlıdır.

Təəssüf ki, bu gün nə Telman Mirzəyev, nə də Nazim Babayev həyatda yoxdurlar. Lakin onların kimya sənayesinin yeni istehsalat və qurğularının layihələndirilməsi sahəsində çoxillik fəaliyyətləri unudulmayıb və hər biri böyük ehtiramla xatırlanır.

Layihəçi-mühəndis olmaqla yanaşı, Telman müəllim həm də gözəl, qədərbilən ailə başçısı, qayğıkeş ata olub. Uzun illərdir ki, Sumqayıtın orta təhsil məktəblərində nüfuzlu bir pedaqoq kimi çalışan ömür-gün yoldaşı Sevil müəllimə danışıq ki, Telman müəllim bəzən evdə də layihə işləri ilə məşğul olsa da, ailənin qayğılarını da unutmur, xüsusilə uşaqların dərslərinə diqqət yetirir, onların hərtərəfli biliklərə malik olmalarını arzulayırdı. Təsədüfi deyil ki, indi Mirzəyevlərin hər iki övladı ali təhsillidir. Oğlu Azər atası kimi dəqiq elmlər sahəsi üzrə mütəxəssisdir, nazirliklərin birində informasiya texnologiyaları üzrə aparıcı mütəxəssis vəzifəsində çalışır. Qızı Səbinə isə anasının yolunu davam etdirir - pedaqoqdur.

Bu gün ailəsi də, iş yoldaşları da Telman müəllimin xatirəsinə əziz tutur, Sumqayıtın kimya sənayesi sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərərək, onun inkişafına verdiyi töhfələrə, nümunə ola biləcək xidmətlərindən qürur duyurlar.